

Byggeri i Rudkøbing

Villaen på Rue 31 i Rudkøbing er et udsøgt eksempel på dansk skønvirke.

Købmandsgården i Østergade 24 i Rudkøbing står magtfuldt og sikkert på sin sorttjærede sokkel.

Ørstedsgades brede, åbne rum og store grundstykker appelerede til byens borgerskab. Husene er store og velbyggede. Stilen er klassicistisk.

I 1920'erne opførtes en række velbyggede villaer udenfor den gamle bymidte. Som her på Spodsbjergvej 32. Stilen er nybarok i Bedre Byggeskik regi.

Arkitekt Jørgen Størmoses fine kædehusbebyggelse på Ringvejen 1 - 19 i Rudkøbing.

Bebyggelsen på Langeland er overskuelig og hierarkisk velordnet. De gamle færgebyer er alle placeret i hvert sit hjørne af øen - Rudkøbing mod vest, Spodsbjerg mod øst, Lohals mod nord og Bagenkop mod syd. Byerne er indbyrdes forbundet af øens hovedveje, som løber sammen i et stort kors, der krydses i Rudkøbing, øens gamle købstad. Langs hovedvejene, hvor bivejene er tilsluttet, ligger kirke-landsbyerne fra 1100-årene. Langs bivejene, der som regel stikker vinkelret på kysten, ligger middelalderens udflytter-landsbyer, oftest som slyngede vejbyer. Endelig ligger hovedgårdene og de senere udflyttede gårde fra 1800-årene også langs bivejene, men som regel længere nede mod stranden.

Det meste af det langelandske byggeri er godt byggeri. Fuldmurede og velfunderede huse, som fremstår i en god vedligeholdet stand. Mange af husene frembyder helt åbenbare arkitektoniske kvaliteter - velproportionerede med en fast fagdeling - og mange er tillige udstyret med smukt udførte detaljer. De fleste af disse huse er opført før 1. Verdenskrig. Men også fra perioden efter krigen er der mange gode eksempler.

Bygninger i bindingsværk har været brugt både i by og på land i århundreder. Men fra anden halvdel af 1800-årene skiftede byggestilen til fuldmurede huse. På landet i første omgang dog kun for stuehusenes vedkommende. Udlængerne blev fortsat opført i bindingsværk århundredet ud.

Byggeskikken i Rudkøbing er præget af 1800-tals klassicisme. Både i sin simple udformning, som arbejderboligerne langs Nørrebro, i sin mere borgerlige udformning som i Ørstedsgade, og i sin mest raffinerede form som fx i Apotekergården, Brogade 15. Men også det tidligere bindingsværksbyggeri er at finde i Rudkøbing - endog med eksempler af stor arkitektonisk skønhed, som købmandsgården Østergade 24 og præstegården på hjørnet af Torvet og Ruestræde i Østergade 2.

Af større sammenhængende bindingsværksbyggerier i Rudkøbing skal også nævnes købmandsgårdene i Nørregade, som indenfor de senere år er blevet fuldstændig nyistandsatte, så det samlede område omkring Nørregade 12 - 14 fremstår som et dejligt tidssvarende miljø med velindrettede lejligheder og friarealer til gårdsiden.

Beskrivelsen af byggeskikken i Rudkøbing vil dog ikke være fyldestgørende uden at nævne de mange fritliggende villaer, som blev opført i 1920'erne i den såkaldte Bedre Byggeskiks stil med høj kælder og halvvalmede tage. Dette byggeri ligger som et bælte omkring den gamle bymidte, og adskiller denne fra den moderne by, som voksede frem i 1950'erne og 1960'erne. Gode eksempler på Bedre Byggeskik findes på Kastanjevej, Rolighedsvej, den inderste del af Spodsbjergvej og på Jens Winthersvej.

Rudkøbing er også begavet med nogle virkelige gode eksempler på bygninger opført i slutningen af 1800-årene og begyndelsen af 1900-årene i skønvirke stil eller som historistiske stilefterligninger. Kvarteret omkring Rue rummer mange fine eksempler herpå, med Rue 8 og Rue 31 som de fornemste.

Østergade 36-38 fra 1914 repræsenterer et gennemført eksempel på byggeri opført med reference til tidligere tiders byggestil - her renaissanceens herregårdsbyggeri. Bygningen sprænger, med sit store volumen og sin modulerede facade med frontkviste og karnapper, fuldstændig bymidtens mere beskedne og beherskede klassicisme. Den umage indpasning tilgives på grund af bygningens udtalte kvaliteter.

Efterkrigstidens moderne byggeri er grupperet omkring Ringvejen og øst for denne. Iøjnefaldende er således 2-familiehusene på Ringvejen 1-19, som blev opført i 1949. Bebyggelsen er en god repræsentant for den såkaldte danske funktionelle tradition - en krydsning mellem det rationelt og industrielt tænkte, men håndværksbaserede byggeri, som var fremherskende i årene efter 2. Verdenskrig. Bebyggelsen påkalder sig, med sine røde, skråt-stillede gavlfacader, umiddelbart opmærksomhed, som et charmerende og venligt boligbyggeri.

Byggeri på landet

Østergade 36 - 38 i Rudkøbing står stor og mægtig i sin herregårds-skikkelse. Foto fra 1920'erne.

Den store og industrielt orienterede byudvikling der startede i midten af 1960'erne, omfatter for Rudkøbings vedkommende omtrent det dobbelte areal af al tidligere byudvikling.

Med Ringvejen som den vestlige grænse strækker den moderne by sig ud til Omfartsvejen i øst, til Brovejen i nord og til Vejlen mod Syd. Området omfatter både bolig- og erhvervsbyggeri. Boligbyggeriet er opført som parcelhusbyggeri, det vil sige fritliggende enfamiliehuse på ensartede store grunde. Et sådant tidstypisk kvarter udgør bebyggelsen omkring Schnorsvej, hvis slyngede linjeføring adskiller beboelsen mod nord og vest fra erhvervsbyggeriet mod øst.

Også det tæt-lave boligbyggeri, der opstod i 1970'erne, har i Rudkøbing fået sine gode repræsentanter. Helstøbt er således bebyggelsen mellem Humblevej og Vejlen, hvor Skindhandlervej giver adgang til nogle mindre gårdanlæg, hvorom boligerne grupperer sig. Bebyggelsesplanens udformning er bestemt i en lokalplan fra 1978 - den nye tids helt dominerende plandokument.

Søvertorps barokke hovedbygning har til havesiden fået tilføjet en markant, fuldmuret midtrisalit.

Broløkkes fint pudsede hovedhus fra 1758 fik godt 100 år senere sin kloning. En nøjagtig kopi af det oprindelige hus opførtes vinkelret på det gamle.

Foruden kirkelandsbyerne langs hovedvejene, de øvrige landsbyer langs bivejene og de større kystbyer, er det langelandske landskab præget af mindre og mellemstore udflyttergårde og af hovedgårdene.

Hovedgårdene påkalder sig naturlig interesse. De har været genstand for en ambitiøs udfoldelse, hvor arkitektur og landskabsværdier er indgået i en fælles komposition. Mange af de nuværende hovedbygninger er opført omkring midten af 1800-årene efter tegninger af landets bedste arkitekter. Fx tegnede G. F. Hetsch Steensgård og Egeløkke, mens N. S. Nebelong stod for ombygningen af Tranekær Slot. De ældste hovedgårdsbygninger fra 1600- og 1700-årene er opført som barokhuse i bindingsværk, fx Søvertorp og dele af Hjortholm, eller som klassicistiske huse med pudsede facader, som fx Broløkke fra 1758.

Det øvrige landbrugsbyggeri på Langeland har udviklet sig fra firelængede, overkalkede bindingsværksgårde, som stadig kan ses i landsbyerne Hesselbjerg og Ristinge, til trelængede gårde fra slutningen af 1800-årene. Den fjerde side af anlægget blev ofte markeret med en mur, en hæk eller en træække.

Den trelængede gård på Kragholmvej 33 har udlænger i bindingsværk og strå, mens hovedhuset er opført i mur og tegl.

Omkring 1860 begyndte stuehusene at blive grundmurede, først pudsede, senere i blank mur.

Ved lensafløsningen i 1919 blev en række statshusmandsbrug oprettet på Langeland. Husmandskoloniernes karakteristiske tolængede ejendomme kan ses flere steder, fx ved Søgård og Ormstrup.

Omkring 1950 var landbrugets bygninger stadig tilpasset en produktion, der krævede stort folkehold. Man havde både heste, køer, grise og planteavl. Med mekaniseringen og den større specialisering blev der brug for færre folk på gårdene og andre bygningsformer.

I 1970'erne tog specialiseringen fart, og dermed også nybyggeriet, og som noget specielt på Langeland tillige genanvendelsen af ældre bygninger. Hvor man før havde brugt de traditionelle materialer - røde teglsten og til dels cementsten, blev de nye maskinhaller og lader bygget med stålspær og stålplader. Og hvor det tidligere var de lokale håndværkmestre, der forestod byggeriet blev det nu opført af specialiserede typehusfirmaer.

Den firlængede gård på Østersøvej 7 i Hesselbjerg har et smukt udformet hovedhus med klassicistisk frontgavl og gennemgående sålbænk.